

Uluslararası Akademik Birikim Dergisi

Yıl: 2024, Cilt: 7, Sayı 5 ss.827-837

Türkiye'nin Uluslararası Göç Deneyimi Ve Geçici Koruma Uygulaması Üzerine Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme

Özlem AYIK

Avukat

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi SBE,

Göç ABD Yüksek Lisans Öğrencisi

av.ozlemayik@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0009-2452-8217>

Makale Başvuru Tarihi :01.11.2024

Makale Kabul Tarihi : 05.12.2024

Makale Yayın Tarihi : 31.12.2024

Makale Türü: Araştırma Makalesi

DOI: 10.5281/zenodo.14582554

Raci KILAVUZ

Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

rkilavuz@cumhuriyet.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-6330-6029>

Erkan ARSLAN

Doç. Dr. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İletişim

Fakültesi, Sivas, erkana@cumhuriyet.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-8273-9460>.

Özet

**Anahtar
Kelimeler**

Uluslar arası Göç,
Uluslar arası Göç
Hukuku, Geçici
Koruma, Geçici
Koruma Yönergesi
Türkiye

Tarih boyunca göç olgusu her zaman var olmuş ancak insanlık tarihinin gelişimine bağlı olarak çeşitlilik göstermiştir. İlk dönemlerde göçler; iklim koşulları, doğal afetler, kıtlık gibi nedenlerle yapılmakta iken günümüzde ise savaş, ekonomik ve siyasi nedenlerle göç hareketlilikleri devam etmektedir. Tarihin her döneminde göçlere dair bulgu ve bilgiler ile karşılaşmak mümkündür. Göç olgusu dinlerin dahi ortak konusu haline almıştır. Bu çalışma temelde iki bölümden oluşmaktadır. Bu kapsamda çalışmaya giriş ve göçe dair kavramsal bir değerlendirme ile başlangıç yapılmaktadır. Akabinde çalışmanın ilk bölümünde bazı temel metinlerden referansla geçmişten günümüze göç meselesine bakış açıları incelenmekte ve günümüz uluslararası göçleri konu alan temel metinlerin ortaya çıkması ve gelişim süreci aktarılmaya çalışılmaktadır. Çalışmanın son bölümünde ise geçmişten günümüze Türkiye'nin göç deneyimine genel bir bakış atılmaktadır. Çalışmanın ana teması olarak, Suriye'de yaşanan iç savaş neticesinde Türkiye'ye yönelen göçler karşısında; Türkiye'nin göç yönetimi sürecinde güncellediği kimi hukukî düzenlemeler tanıtılmaktadır. Türkiye'nin Göç mevzuatına sonradan eklenen ve temel hükümlerin yer aldığı Geçici Koruma Yönetmeliği, Avrupa Birliği Geçici Koruma Yönergesi başta olmak üzere diğer çeşitli uluslararası hukuk metinleri ile karşılaştırılmak sureti ile bir değerlendirme sunulmaktadır. Çalışma, Türkiye'nin temel göç mevzuatına dair geliştirilen bazı tespit ve öneriler ile sonuçlandırılmaktadır.

An Overview Of Türkiye's International Migration Experience And A Comparative Evaluation On Temporary Protection Practice

Abstract

Keywords:

International Migration, International Migration Law, Temporary Protection, Temporary Protection Regulation, Türkiye

Throughout history, the phenomenon of migration has always existed, but it has varied depending on the development of human history. While migrations in the early periods were made due to reasons such as climate conditions, natural disasters, and famine, today migration movements continue for war, economic, and political reasons. It is possible to come across findings and information about migrations in every period of history. The phenomenon of migration has become a common subject even for religions. This study basically consists of two parts. In this context, the study starts with an introduction and a conceptual assessment of migration. Then, in the first part of the study, perspectives on the issue of migration from the past to the present are examined with reference to some basic texts, and the emergence and development process of basic texts on today's international migrations are tried to be conveyed. In the last part of the study, a general view of Turkey's migration experience from the past to the present is taken. As the main theme of the study, in the face of migrations directed to Turkey as a result of the civil war in Syria; some legal regulations updated by Turkey in the migration management process are introduced. An evaluation is presented by comparing the Temporary Protection Regulation, which was added to Turkey's migration legislation later and includes basic provisions, with other international law texts, especially the European Union Temporary Protection Directive. The study is concluded with some findings and suggestions developed regarding Turkey's basic migration legislation.

1. GİRİŞ

Devletin kökenine ilişkin çeşitli kuramlar arasında; göçebeliği uygarlığın inşacı gücü olarak gören, devletin göçebelerin fetihleri sayesinde ortaya çıktığını ileri süren çeşitli tarihsel değerlendirmelere rastlanılmaktadır. Göç ve yönetsel sistem arasındaki ilişkiye farklı bir bakış açısı getiren bu değerlendirme kimi büyük Asya devletleri örnek gösterilerek tezini kanıtlamaya çalışmaktadır (bknz; Güler, 2023). Kavimler göçü de tarihin akışında önemli bir yeri olan bir göç hareketliliğidir. Gerek göçleri devletin doğuşu ile ilişkilendiren görüş ve gerekse de dünya tarihinde önemli bir dönüm noktasına işaret eden kavimler göçü gibi hadiseler, göçlerin insanlık tarihinde ne denli köklü değişikliklere neden olduğunu göstermektedir.

Göç, tarihsel süreçte nedenleri, sonuçları ve türü farklı olsa da insanlık hayatının her döneminde var olan bir olgudur. İlkel dönemlerde göçün nedeni arasında fetihler, iklim şartları ve kıtlık gibi nedenler öne çıkarken, Sanayi Devrimi döneminde işgücü göçleri şeklinde insan hareketliliği devam etmiştir. Tarihin her döneminde kanlı ve uzun süren savaşlar meydana gelirken (Yozgat, 2022, s.180-181), 19. ve 20. yüzyılda patlak veren dünya savaşları ve bölgesel savaşlar ciddi oranlarda göçlere sebebiyet vermiştir. İç savaşlar, mezhepler arası şiddet ve terör faaliyetleri, sel baskınları, toprak kaymaları gibi doğal felaketler son dönemde göçlere ivme kazandıran dinamiklerden bazılarıdır (Akçay ve Deniz, 2021: 363). Ancak Günümüzde her ne kadar medeniyetin geliştiği, insan haklarının önem kazandığı iddia edilse de dünyanın birçok yerinde insanlara yönelik zulümler devam etmektedir. Sadece savaşlar değil İnsan hakları ihlalleri, baskı, zulüm ve savaşlar ile iklim koşullarında yaşanan bozulmalar birlikte düşünüldüğünde göç istek ve hareketliliği her zamankinden daha da büyük hacimlere ulaşmıştır.

Diğer taraftan bakıldığında ise ülkeler arasında iletişimin, ulaşımın ve ticaretin arttığı dönemde göçlerin de arttığı görülmektedir. İnsanlar daha iyi şartlarda eğitim görme, çalışma ve yaşama arzusu ile gelişmiş ülkelere göç etmektedir. Görüldüğü üzere tarihsel her dönem ve toplumun her kesiminde bir göç arzusu, göç etme hikâyesi ve planı hayatın bir parçası haline almıştır.

Çalışmada göç ve göçlere ilişkin kavramlara değinildikten sonra uluslararası göçlere ilişkin olarak tarihsel, dönemselsel ve teolojik perspektiften bakış açılarına temas edilecek olup, bu kapsamda temel bazı metinlerde göçe dair temel bulgular ve hukukî düzlemde çeşitli düzenlemeler ele alınacak ve değerlendirmeler sunulacaktır. Çalışmanın son bölümünde Türkiye özelinde göç hareketliliği irdelenecek ve Türkiye'nin temel göç mevzuatı tanıtılmaya çalışılacaktır. Yine aynı kapsamda Avrupa Birliği Geçici Koruma Yönergesi ve Türkiye'de yürürlükte bulunan Geçici Koruma Yönetmeliği karşılaştırmalı bir bakış açısı ile analiz edilecektir.

2.GÖÇ, GÖÇÜN AKTÖRLERİ, NEDENLERİ VE SONUÇLARI ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR ÇERÇEVE

Göç olgusu insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. Göç, en genel tanımı ile bireylerin ya da toplulukların buldukları yerden, ekonomik, siyasal, iklim ya da toplumsal sorunlar nedeniyle aynı ülke içinde başka bir yere veya başka bir ülkeye taşınmalarını ifade eden kavramdır. TDK sözlüğündeki tanımı ise “Ekonomik, toplumsal, siyasal sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” şeklindedir (Türk Dil Kurumu, 2023).

Göç eyleminin ülke sınırları içerisinde bir yer değiştirme şeklinde gerçekleşmesi durumu iç göç kavramı ile açıklanmaktadır. İç göç kararında ekonomik nedenler daha çok öne çıkarken bunun yanında daha iyi eğitim ve sağlık imkânlarına erişim, daha iyi yaşam şartları arzusu gibi faktörlerde etkilidir. Dış göç ya da uluslararası göç (internationalmigration) ise bu kez uluslararası sınırlar geçilerek başka ülkeye yapılan göçü tarif eden bir kavramdır. İfade edildiği üzere uluslararası göç eyleminin arkasında farklı dönemlerde farklı belirleyici nedenler öne çıkmaktadır. Ancak gerek iklim kaynaklı gerekse de diğer zorunlu koşulların etkisi ile ve gerekse de daha iyi yaşam koşullarına erişim amaçlı isteğe bağlı nedenler ile günümüzde üç yüz milyona yakın bir nüfus göçmen pozisyonundadır. Göçmen pozisyonundaki bu insanlar dünya nüfusunun %3,6’sına denk gelirken aynı zamanda ulaştığı hacim ile de 21. yüzyıla isim verebilecek bir hal almıştır. Bu bağlamda içinde bulunduğumuz 21. yüzyıl, “göçler çağı” ve “iklim göçü çağı” olarak nitelendirilmektedir (Arslan, 2023, s. 382; Castles ve Miller, 2008; IOM, 2023).

Uluslararası göç eyleminin aktörleri göç ediş nedenlerine bağlı olarak ve uluslararası hukuk kurallarına ya da ülkelerin kendi iç mevzuatlarına göre farklı statüler kazanmaktadırlar. Örneğin “göçmen” (migrant) statüsü kendi özgür iradesi ve kişisel uygunluk sebepleri ile başka bir ülkeye kalıcı ya da en azından bir yıldan daha uzun süreli yerleşen kişiye verilmektedir. Diğer taraftan göç eylemi kişinin menşei ülkede ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasal düşüncelerinden dolayı baskı ve zulümle karşılaşacağı gerekçesi ile ülkesinden kaçan kişiler “mültecilik” (refugee) statüsü ile uluslararası bir korumaya erişmiş olmaktadır. Sığınmacı (asylumseeker) ise zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişiye verilen bir statüdür (Göç Terimleri Sözlüğü).**

Çatışma ve yaygın şiddet ortamlarından bu kez bireysel değil de kitlesel boyutlarda kaçan ve başka bir ülkeye ulaşan kitleler için tesis edilen koruma türüne ise “geçici koruma” (temporaryprotection) adı verilmektedir. Geçici koruma, 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde yer alan bir düzenleme değildir. Avrupa Birliği Konseyi tarafından 2001’de AB Geçici Koruma Yönergesi’ni kabul etmesi ile bu statünün hukukî çerçevesi belirginleşmiştir. Buna göre geçici koruma “üçüncü ülkelerden gelen ve menşe ülkelerine geri dönemeyen, yurdundan ayrılmaya zorlanmış kişilerin kitlesel olarak sığınması durumunda ya da kitlesel olarak sığınma tehlikesi içerisinde bulunduğu durumlarda, mevcut sığınma sisteminin bu akın karşısında etkin işlemeyeceği zaman ilgili kişilerin menfaatleri doğrultusunda acil ve geçici koruma sağlanması” olarak tanımlanmıştır(Küpe, 2022, s. 379-380).

Türkiye’nin iç hukukunda ise geçici koruma uluslararası koruma statüsü olarak düzenlenmemiştir. Geçici koruma statüsü hukukumuzda ilk defa Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile girmiştir. YUKK’ta geçici koruma “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.” (madde 91) olarak düzenlenmiştir.

Göç eylemi ve bu eyleminin aktörleri günümüzde gerek uluslararası hukukun gerekse de uluslararası gündemin bir konusu olmakla birlikte bir olgu olarak göç kadim zamanlara kadar ulaşan bir geçmişi vardır. Aynı şey göç eyleminin aktörleri içinde söylenebilir. Göç ve göçlere dair bakış açılarına çeşitli tarihi belge ve destanlarda, kutsal metinlerde de karşılaşabilmekteyiz. Yine çeşitli dönemlerde devletler tarafından teşvik edilen kimi dönemlerde ise duvarlar örülerek engellenmeye çalışılan bir hadise olarak da göç olgusu günümüze kadar

*Çalışma boyunca göç kavramı “uluslararası göç” anlamında kullanılacaktır.

**Hukukî manada farklı statüler ile ifade edilen göç eyleminin tüm aktörleri çalışmamızın bundan sonraki bölümünde aksi belirtilmedikçe “göçmen” kavramı ile ifade edilecektir.

ulaşmış ve devam eden bir eylemdir. Yaşanan yoğun göçler nedeniyle terk edilen ülke kadar göçe maruz kalan ülke de etkilenmektedir. Göç olgusu kitlesel göç alan ülkede ekonomik, sosyolojik ve siyasal açıdan farklı sonuçlara neden olmaktadır (Yılmaz, 2020, s.288). Günümüzde göçler küresel bir boyut kazanırken egemen devletlerin ve insan haklarına ilişkin hukukî belge, ilke ve normların da giderek belirginleştiği görülmektedir. Pozitif uluslararası göç hukuk belgeleri; insan hakları hukuku, insancıl hukuk, iş hukuku, mülteci hukuku, konsolosluk hukuku, ticaret hukuku ve denizcilik hukuku gibi çeşitli hukuk dallarına yayılmış durumdadır.

3. TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI GÖÇ DENEYİMİ VE ULUSAL GÖÇ MEVZUATI

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’nin göç deneyimine dair tarihsel gelişmelere ve hukukî düzenlemelere değinilecektir. Türkiye’nin maruz kaldığı göç hareketlerinin tarihi çok gerilere kadar gitmektedir. Göktürk devleti dönemine ait Orhon Kitabelerinde (Demirbilek, 2019) ve Uygur devleti dönemine ait Göç Destanı gibi tarihi Türk destanlarında (Sevim ve Çetin, 2021) göçe dair bulgulara rastlanmaktadır.

Osmanlı Devletinin ilk döneminde ise fetihler yoluyla kazanılan topraklar üzerinde hâkimiyeti pekiştirme yöntemi olarak göçlerin kullanıldığı görülmektedir. 14. yüzyılda devletin fetihler yolu ile genişlediği, kazanılan toprakların Türkleştirilmesi ve Müslümanlaştırılması amacıyla yürütülen sistematik bir iskân politikasının ürünü olarak Anadolu’dan Balkanlara yönelen bir göç hareketliliği göze çarpmaktadır. Bu göçler 17. yüzyılda fetihlerin durduğu, toprak kayıplarının başladığı dönemle birlikte bu kez yön değiştirecektir. İkinci Viyana Kuşatması sonrası Türk ordusunun geri çekilmesiyle, bölgedeki Türk ve Müslüman nüfus üç yüz yılı aşan yerleşik yurtlarını terk etmek zorunda kalacaktır. Osmanlı devletinin bu dönemden sonra yıkılışa kadar sürekli olarak toprak kaybetmesi ve bu topraklardan Anadolu coğrafyasına kitleler halinde bugün için bile çok büyük miktarda sayılabilecek göç akını meydana gelmiştir. Osmanlı devleti sadece kaybettiği topraklardan göçe maruz kalmamış, başka ülkelerde meydana gelen siyasi olaylar neticesinde sığınmacı kabul etmek durumunda da kalmıştır. Örneğin 1830 ve 1848’de Avrupa’da meydana gelen ihtilaller neticesinde Macar ve Leh sığınmacılar da ülkeye kabul etmiştir (Arslan, 2021b; Odman, 2020, s.27-29).

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Osmanlı bakiyesi topraklardan Anadolu’ya göçler devam etmiştir. Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, SSCB, Yugoslavya, İran, Irak ve Suriye’den gelen göçler yaşanmıştır. Genel olarak bu ülkeler ile ikili anlaşmalar yapılarak sorun çözülmeye çalışılmıştır. Yapılan anlaşmalar sayesinde bir kriz yaşanmasının önüne geçilmiş ve gelen göçmenler düzenli bir şekilde yerleştirilmiştir (Uzman, 2018, s.73-90; Çiçek, 2021, s. 144-146).

Türkiye’nin uluslararası göç deneyimi 20. yüzyılın ikinci yarısında da devam edecektir. Ancak bu kez Türkiye biryandan başta Almanya olmak üzere Avrupa’nın birçok ülkesine işgücü kaynaklı ve ekonomik amaçlı göçler ile yurt dışına vatandaşlarını gönderirken; diğer taraftan Balkanlardan ve 1980 sonrası dönemle birlikte bu kez doğu bölgesindeki çevre ülkelerden çok sayıda göçün hedef veya transit ülkesi konumunda göçlere maruz kalmıştır. Sovyetler rejiminin dağılması Birinci ve İkinci Körfez Savaşlarının yarattığı baskı ve korkudan kaçan çok sayıda göçmen Türkiye’ye sığınmıştır (Turan, 2023, s. 340-341).

Ancak Türkiye’nin maruz kaldığı ve kitlesel boyutlarda göçlerin hedefi haline gelen esas gelişme, 2011’de Suriye iç karışıklığı sonrasında Türkiye’ye sığınan Suriyeliler oldu. Türkiye ilk başta “açık kapı politikası” ile sınıra dayanan Suriyelilerin ülkeye girişine izin verdi ve Suriyelileri sınıra yakın bölgelerde kurduğu kamplara yerleştirdi. Ancak devam eden süreçte Suriye kaynaklı göçlerin devam etmesi ve kamp alanlarının yetersizliği karşısında bu kez Suriyelilerin kentlere yerleşmelerine izin verildi. 2013’e gelindiğinde sadece Suriye kaynaklı göçler nedeniyle maruz kaldığı göçmen yükü Türkiye’yi dünyanın en fazla yabancı barındıran ülkesi haline getirdi. Türkiye, Suriyelilerin geri dönme eylemlerinin yakın bir zamanda mümkün olmadığını anladığı 2013’ten itibaren yeni bir göç yönetimi ve göç hukuku düzenlemesine gitti. O güne kadar Türkiye kendine yönelen göçleri, temelde çeşitli uluslararası hukuk hükümleri, Pasaport ve İskân Kanunu çerçevesinde yönetmiştir. Ancak bu tarihten sonra Türkiye başta kurumlarını yeni göç stratejisine göre yeniden yapılandırırken aynı zamanda da göç mevzuatını uluslararası hukuka ve ülkedeki genel ihtiyaçlara uygun yasal boşlukları dolduracak biçimde yeni bir göç mevzuatı oluşturma çabasına yönelmiş oldu (Arslan vd., 2023, s. 8).

Daha öncesinde Türkiye’de göç hukuku 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi kabul edilene kadar gelişme gösterememiş, ihtiyaca göre düzenlemeler yapılmıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarından sonra dünyada

ortaya çıkan ulus devlet anlayışından ülkemizde etkilenmiştir. Bu nedenle de Türk soylular göçmen olarak kabul edilmiş ve bu doğrultuda bir düzenleme yapılmıştır. Ancak 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin kabul edilmesinden sonra sözleşmenin getirdiği yükümlülükler neticesinde daha geniş kapsamlı düzenlemeler yapılmıştır. Özellikle aşağıda isimleri belirtilen 1994 ve 2006 Yönetmelikleri Türk mevzuatındaki eksiklikleri tamamlamak için çıkartılmıştır. 2011'de başlayan Suriyelilerin kitlesel şekilde ülkemize akın etmesi ve bunların hukukî statüsü, Avrupa Birliği uyum süreci gibi etmenler göç konusundaki mevzuatımızın yetersiz olduğunu göstermiş ve yeni bir düzenleme yapma yoluna gidilmiştir. 2013'te Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Türkiye'nin bir yandan göçlerin hedef ülkesi haline gelmesi ve giderek artan göç bagajı diğer taraftan kendine yönelen göçleri hala 1950 tarih ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu ile 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ile yönetmeye çalışması güncel sorunları çözmede yetersizlikler yaratmaktadır. Bu ve benzer sebeplerle Türkiye yeni bir uluslararası göç mevzuatı oluşturma çabası içerisine girmiştir. Yeni göç mevzuatı en temel hukukî metni olarak Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) hazırlanırken, uluslararası normlara uygunluğun gözetildiği, ülkenin idari ve fiziki kapasiteye uygun, etkin ve yönetilebilir göç sistemi kuracak bir içerik amaçlanmıştır (Göç İdaresi Başkanlığı, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Genel Gereği).

Yeni Kanun hem kavram açısından eksiklikleri gidermiş hem de Avrupa Birliği standartlarına uygun modern bir kanun olmuştur. Ülkede bulunan geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayısının çok fazla olması da ek bir düzenleme ihtiyacı doğurmuş ve 2014'te Geçici Koruma Yönetmeliği kabul edilmiştir.

Türkiye'de göç hukukuna dair temel mevzuatı kronolojik olarak sıraladığımızda;

- 1926 Tarihli 885 Sayılı İskân Kanunu
- 14 Haziran 1934 Tarihli 2510 Sayılı İskân Kanunu
- 19.09.2006 Tarihli 5543 Sayılı İskân Kanunu
- 5 Temmuz 1950 Tarihli 5682 Sayılı Pasaport Kanunu
- 15 Temmuz 1950 Tarihli Yabancıların Türkiye'de İkamet Ve Seyahatleri Hakkında Kanun
- Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi
- 11 Şubat 1964 Tarihli 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu
- 30 Kasım 1994 Tarihli İltica Ve Sığınma Yönetmeliği
- 30.11.1994 Tarihli Türkiye'ye İltica Eden Veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara Ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
- 29 Nisan 1983 Tarihli Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği
- 10 Temmuz 1985 Tarihli Evlendirme Yönetmeliği
- 16.01.2006 tarihinde, 9938 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye'ye İltica Eden Veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara Ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- 29 Mayıs 2009 Tarihli 5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu
- 4 Nisan 2013 Tarihli Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu
- 13 Ekim 2014 Tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği
- 17 Mart 2016 Tarihli Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik

4.YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU VE SURİYELİLERİN ÜLKEMİZDEKİ HUKUKİ STATÜLERİ

2011'den itibaren Suriye'de yaşanan iç savaş sonrası Türkiye'ye yönelik başlayan Suriyeli göç akımının geçici bir durum olduğu düşünülmüş ve Türkiye'deki Suriyelilere misafir gözüyle bakılmıştır. Dolayısı ile ilk dönemlerde Suriyelilerle ilgili bir düzenleme yapma ihtiyacı bu varsayımdan dolayı hissedilmemiştir. Ancak bir yandan uygulanan açık kapı politikası nedeniyle gelen göç akımı düzenli bir şekilde koordine edilememiş ve

gerekli şekilde kayıt altına dahi alınamamıştır. Diğer taraftan da Suriye kaynaklı göçlerin geçici bir durumdan ziyade artık uzun yıllara yayılan, kalıcı olma ihtimali beliren ve bir soruna dönüşme hali değerlendirilmeye başlanmıştır. Durumun ciddiyetinin ortaya çıkmaya başladığı 30/03/2012 tarihinde “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne Ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” İçişleri Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulmuştur (Göç İdaresi Başkanlığı, 2012). Ancak sürenin uzaması ve Suriyeli sayısının büyük ölçüde artması sonrasında bir dizi düzenleme yapma ihtiyacını da ortaya çıkarmıştır.

2013’te kabul edilen Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile birlikte Suriyelilerin Türkiye’deki statüleri daha da netleşmiştir. Ancak diğer taraftan Türkiye’nin Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde yer alan “coğrafi sınırlandırma” çekincesini sürdürüldüğü de görülmektedir. YUKK’ta üç farklı koruma statüsünün çerçevesi çizilirken mültecilik statüsünü ancak “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle” baskı ve zulüm görenlerin ve bu sebeple ülkesine dönmek istemeyen kişilere verilebilecek bir statü (YUKK, madde 61) olduğu hükmü yer almaktadır. Avrupa ülkeleri ise Avrupa Konseyi’ne üye olan ülkeler ve Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen ülkelerden oluşmaktadır (YUKK, madde 3/b). Türkiye’deki Suriyelilerin bu statüye sahip olmaları bu anlamda mümkün değildir.

YUKK’ta yabancılar için yer verilen bir diğer statü ise şartlı mülteciliktir. YUKK’ta yer verilen Şartlı mültecilik statüsü, mültecilik statüsünden farklı olarak “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle” baskı ve zulüm görenlerin ve bu sebeple ülkesine dönmek istemeyen kişilere verilebilecek hukukî bir statü olup; bu statüye sahip şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına yönelik bir izni içermekte ve üçüncü bir ülkeye geçen şartlı mültecinin statüsü sona ermektedir” (YUKK, madde 62). YUKK’ta yer verilen şartlı mültecilik statüsünü Türkiye’nin Cenevre Sözleşmesi’ndeki “coğrafi sınırlandırma” çekincesinin bir neticesi olarak görmek gerekir. Şöyle ki; Avrupa ülkeleri dışından Türkiye’ye sığınma talebinde bulunan yabancılar şartlı mültecilik statüsü ile Türkiye’de kalmalarına izin verilmekte ve bu statü üçüncü bir ülkeye geçiş haline kadar devam edecek geçici bir koruma sunmaktadır.

Burada önemli bir husus Türkiye’deki Suriyelilerin statülerinin şartlı mültecilik statüsüne de dâhil edilmesinin mümkün olmamasıdır. Çünkü YUKK’ta ifade bulan hali ile gerek mültecilik gerekse de şartlı mültecilik bireysel göçle ülkeye giriş yapan ve bireysel başvuru yolu ile elde edilebilecek bir statü olup; kitlesel göç hareketleri şeklinde ülkeye giriş yapanların bu kapsamda değerlendirilmesini mümkün kılmamaktadır. Ülkemizdeki Suriyeliler kitlesel bir göç hadisesinin neticesinde Türkiye’ye erişmiş olmaları nedeniyle şartlı mültecilik koşullarının dışında kalmaktadırlar (Özel, 2020, s. 718).

YUKK’ta yer verilen bir diğer uluslararası koruma çeşidi ikincil koruma statüsüdür. Bu koruma çeşidi “mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir” (YUKK, madde 63). İkincil koruma statüsü bu kez mülteci ve şartlı mülteci statüsü dışında kalan ancak bu kez ülkesine ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağı düşünülen kişileri değil de ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı, onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak kişiler açısından bir koruma sunulmakta ve ikincil koruma statüsü verilebilmektedir. YUKK’ta sayılan bu üç uluslararası koruma çeşidi kitlesel göçler ile ülkeye giriş yapan yabancılara herhangi bir uluslararası koruma sağlamayacaktır.

Ancak mültecilik, şartlı mültecilik ve ikincil koruma statüsü dışında kitlesel göç akınları ile ülkeye giriş yapanlar açısından YUKK’ta “geçici koruma” adı altında ayrı bir düzenleme yapıldığı görülmektedir. Kanun’da geçici koruma kavramı şu şekilde tanımlanmıştır; “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir” (YUKK, madde 91).

Bu madde, geçici koruma ile ilgili temel hatları belirlenmiş ve maddenin ikinci fıkrasında ise ayrıntı hükümlerin bir yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir. İlgili yönetmelik Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY) adı altında 22.10.2014'te yürürlüğe girmiştir. Yönetmelikte geçici korumanın tanımı; “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma” şeklinde yapılmıştır (GKY, madde 2f).Türkiye'deki Suriyeliler gerek kanun gerekse de yönetmelik hükümlerinde ifade bulan hali ile geçici korumaya dair çerçeve kapsamına girdiği belgindir. Ancak tüm bu netliğe rağmen yönetmelikte ayrıca “28/4/2011'den itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti'nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarının” geçici koruma kapsamında oldukları ifadesine yer verilmiştir (GKY, geçici madde 1).

5.TÜRKİYE'DE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NDE GEÇİCİ KORUMA DÜZENLEMELERİ: GEÇİCİ KORUMANIN SONA ERMESİ VE GERİ GÖNDERMEME İLKESİNİN UYGULANMASI BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRMALI BİR DEĞERLENDİRME

Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyelilerin hukukî durumu her ne kadar netleşmiş olsada, yönetmelik hazırlanırken örnek aldığımız Avrupa Birliği Geçici Koruma Yönergesi ile yönetmeliğimiz arasında ciddi farklılıklar mevcuttur. Geri dönüş göçleri konusunda çeşitli ülke uygulamalarında açık hükümlere rağmen Türkiye'nin temel uluslararası göç mevzuatında bu bağlamda bazı eksiklikler ve farklılıklar göze çarpmaktadır. Önemli farklılıklardan biri olarak Geçici Koruma Yönetmeliği'mizde geçici korumanın süresiz olmasıdır. Geçici koruma istisnai bir koruma olduğundan süre sınırlamasına ilişkin düzenleme yapılması gerekmektedir. Geçici koruma adından da anlaşılacağı üzere geçici bir koruma uygulamasıdır.Bu nedenle Avrupa Birliği Geçici Koruma Yönergesi geçici korumayı süre ile sınırlandırmıştır. Geçici koruma için bir yıllık bir süre öngörülmüş olup, en fazla üç yıl olarak belirlenmiştir. Ancak bizim yönetmeliğimizde süre ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Sürenin belirsiz olması da geçici korumanın amacına aykırılık teşkil etmektedir. On yılı aşkın süredir ülkemizde bulunan Suriyelilerin hala geçici koruma altında olması ülkemize her anlamda yük teşkil etmektedir. Bu nedenle kalıcı bir çözüm bulmak ihtiyacı her geçen gün artmaktadır. Bu bağlamda Suriyelilerin hukukî statülerinin yeniden belirlenmesi gerekmektedir (Kuzucu, 2018, s. 59-60).

Hukukumuzda geçici korumadan faydalanan kişilerin sınır dışı edilmesine ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Uluslararası koruma statüsünde olanların (mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma) sınır dışı edilmesi Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda açıkça düzenlenmiştir (YUKK, madde 54 ve 55). Ancak geçici koruma statüsü uluslararası koruma statüsünden sayılmadığı, kendi iç hukukumuz kullandığımız bir koruma tedbiri olduğu için sınır dışı düzenlemesine geçici koruma statüsündekiler tabi değildir. Geçici Koruma Yönetmeliği'nde ise zorunlu geri dönüş ya da sınır dışı ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Geçici koruma, diğer uluslararası koruma statüleri gibi bireysel bir koruma değil kitle halinde bir gruba verildiği için farklı düzenleme yapılması gerekmektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliği'nde geri göndermeme ilkesi de (madde 6) açıkça düzenlenmiştir. Ancak bu durum geçici korunanlara sınırsız bir koruma sağlamamalıdır. Geçici koruma yönetmeliğinde “işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez” hükmü ile geri gönderme yasağının çerçevesi çizilmiştir. Ancak bu şartlar dışında kalan ve Yönetmeliğe göre geçici korumanın sona ermesi halinde bu kişilerin ülkeyi terk etmesi esastır (GKY, madde 14).

Geçici koruma statüsünü uluslararası koruma statüsü ile kıyaslamak ve aynı hukukî statü içinde değerlendirmek hatalı olacaktır. Ancak geçici koruma altındakilerin sınır dışı etme kararı kapsamında diğer uluslararası statüye sahip kişiler ile aynı şartlarda ele almak mümkün değildir. Mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma gibi uluslararası bir koruma statüsünden yararlanan ve haklarında sınır dışı etme işlemi başlatılacak olanlar YUKK'ta (madde 54) belirtilmiştir. Buna göre menşe ülkelerine döndükleri takdirde ölüm cezası, işkence ya da insanlık onuruna aykırı muameleyle karşılaşma tehlikesi olanlar ile ciddi sağlık sorunu olanlar,

yaşlılık ve hamilelik gibi seyahat engeli olanlar ve tedavi alanların bu durumları devam ettiği sürece menşe ülkeye geri gönderilemezler (YUKK, 55).

Ancak hemen bu noktada “sınır dışı etme” kararı ile uluslararası hukuktaki “geri göndermeme” ilkesini birbirinden ayrı uygulamalar olduğunu belirtmek gerekir. Sınır dışı etme kararında geri göndermeme ilkesi göz önünde bulundurulması gereken bir koşulu dayatmaktadır. Diğer taraftan uluslararası korumadan faydalanan (mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma sahipleri) kişiler sınır dışı etme kararından tamamı ile muaf da değildirler. “Terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar” ve “Kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar” ile “Uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenler” geçici koruma statüsüne sahip olsalar dahi haklarında sınır dışı etme kararı alınabilecektir (YUKK, 54/2). Bir yandan sayılan sınır dışı etme şartları devletin egemenlik hakları ve kamu güvenliği ile yakından ilişkili bir konu iken diğer taraftan da kanunda sayılan sınır dışı etme hallerinden birinin vukuu bulması durumunda dahi uluslararası koruma sahiplerinin kesin sınır dışı edilip edilmemesi kararı idareye verilmiştir.

Geçici koruma yönetmeliğinde geçici koruma sahiplerinin sınır dışı etme kararına dair hükümlere yer verilmemiştir. Ancak bu demek değildir ki geçici koruma statüsüne sahip olanlar sınır dışı etme kararlarından muafır. Yönetmelikte sayılan geçici koruma kapsamına alınamayacak yabancılar (madde 8) ile geçici koruma uygulaması sona erenler (madde 11/2a) ve kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı (madde 15) açısından bir tehlikenin vukuu bulması hallerinde statüsüne son verilen geçici koruma altındakiler hakkında sınır dışı işlemi başlatılabilir. Geçici korumadan yararlananların kendi iradeleri dışında genel sınır dışı etme hükümlerine tabi olduğunu ileri sürmenin hukukî bir dayanağı bulunmamaktadır. Ancak olsa olsa geçici koruma statüsüne sahip olanların YUKK (madde 54 ve 55) çerçevesi çizilen mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma sahipleri için sayılan koşullar ile aynı olduğu ileri sürülebilir. Sınır dışı etme kararı dışında Avrupa Birliği Geçici Koruma Yönergesi’nde de zorunlu geri dönüşler konusunda düzenlemeler bulunmaktadır. Bizim mevzuatımızda bu konuda herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Ancak yönetmeliğimizde sınır dışı etme kararı dahi önemli bir hukukî boşluk var iken geri dönüş göçleri konusunda bir hükmün yer almaması da bir diğer eksiklik olarak belirtmek gerekir (Aydoğmuş, 2017, s. 160-162).

Bir yanda devletin egemenlik hakkına bağlı olarak kimlerin ülkede kalabileceğine dair karar verme hakkı bulunmakta, diğer yandan da devletin bütünlüğüne yönelik eylemlerde bulunan geçici koruma altındaki yabancıların geçici koruma hakkı kaldırılarak sınır dışı etme yetkisi bulunmaktadır. Bu karara karşı yargı yolu açık olup ilgili yabancı kişinin sınır dışı işlemine karşı yürütmeyi durdurma talepli iptal davası açma hakkı da bulunmaktadır.

AB Yönergesi’nden farklı olarak yönetmelikte zorunlu geri dönüş düzenlenmemiştir. AB Yönergesi’nde ise zorunlu geri dönüş düzenlenerek, zorunlu geri dönüşle ilişkin yapılacak düzenlemelerin insanlık onuruna uygun olması gerektiği belirtilmiştir. Ancak yönetmelikte sadece gönüllü geri dönüş düzenlenmiştir (Özgür, 2022, s. 418-422). Geçici koruma uygulamasının sona ermesi hali bir süre ile sınırlandırılma yerine belli koşullara veya idarenin takdirine bağlı tutulmuştur. Örneğin Bakanlık teklifi üzerine Cumhurbaşkanı geçici korumayı tamamen durdurarak geçici korunanların ülkesine dönmelerine karar verebilir. Ya da bireysel olarak geçici koruma sahibi bir kimsenin kendi isteğiyle ülkeden ayrılması, başka bir ülkenin korumasından faydalanması veya başka bir ülkeye geçiş yapması, ölümü, vatandaşlık alması gibi durumlarda da geçici koruma sona erecektir. Geçici koruma sona erse bile bu kişilerin ülkede kalmaları konusunda Cumhurbaşkanına takdir yetkisi verilmiştir (GKY, madde 11 ve 12).

Türk hukukunda geçici korumanın sona ermesi ise Geçici Koruma Yönetmeliği 11, 12 ve 15. maddelerde düzenlenmiştir. Geçici koruma Cumhurbaşkanı kararı ile sonlandırılabilir. Cumhurbaşkanı bu sonlandırma kararı ile geçici koruma altında olanların ülkelerine dönmelerine veya ülkede kalmalarına karar verebilmektedir. Ayrıca geçici koruma statüsü sona eren kişilerden uluslararası koruma başvurusu yapanların başvurularının bireysel olarak değerlendirilmesine karar verebilmektedir (GKY, madde 11, 12 ve 15).

YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği’nde geri dönüş göçlerine ilişkin yeterli düzenleme yapılmamıştır. Görüldüğü üzere hukukumuzda geçici koruma statüsünün sona erdirilmesinde idareye geniş takdir yetkisi tanınmıştır. Cumhurbaşkanı geçici koruma statüsündeki insanların bu statüsünü kaldırıp ülkede kalmasına karar verebilecektir. Geçici koruma statüsünün kaldırılmasına rağmen geri dönüş göçleri ile neticelenmeyecek böylesi

bir durumun Türkiye'nin göç yönetimine bir katkı sunmayacağı gibi ülkedeki Suriyelilerin durumunu daha belirsiz hale getirecek ve konuya siyasi bir boyut da kazandırabilecek sonuçlara neden olabilecektir.

Bir diğer husus ise geri gönderme yasağıdır. Geri gönderme yasağı ise yönetmelikte (madde 6) açıkça düzenlenmiştir. Bu nedenle geçici koruma statüsü altındaki insanları iradeleri dışında geri göndermek mümkün değildir. Ancak AB Geçici Koruma Yönergesi'nde zorunlu geri dönüş düzenlendiği halde Türk hukukunda böyle bir düzenleme yapılmamıştır. Geçici koruma sahiplerinin ülkeden sınır dışı edilmesine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. YUKK'ta uluslararası koruma statüsünde olanların sınır dışı edilmesi (madde 54) düzenlenmiş, ancak geçici koruma sahipleri için böyle bir düzenleme yapılmamıştır. Geçici korumanın sona ermesini takip eden zorunlu ve gönüllü geri dönüşe ilişkin düzenleme yapılması gerekmektedir.

Geçici koruma adından da anlaşılacağı üzere acil ve geçici durumlar için düzenlenen bir koruma türüdür. Ülkemizde geçici koruma altındaki Suriyeliler 2011'den beri Türkiye'de yaşamaktadırlar. Bu süre Suriyelilerin Türkiye'deki durumlarını geçici olarak tanımlanabilecek sınırın ötesindedir. Ancak bu geçen süre boyunca hukukî statüleri aynı kalmıştır. Geçici koruma ile ilgili mevzuatımız kapsayıcı, insan haklarını önceleyen bir düzenleme olsa da uzun süreli geçici koruma anlayışı geçici korumanın amacı ile örtüşmemektedir.

3. SONUÇ

Göç, insanlık tarihi boyunca her dönem meydana gelen bir olgudur. İklimsel nedenler, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlar, daha iyi bir yaşam arayışı ve güvenlik arzusu gibi çeşitli faktörler göçlerin itici ve çekici sebepleridir. Tüm bunlara ek olarak son dönemde küreselleşme, bilimsel ilerlemeler, hızlı ulaşım, haberleşme ve bir dizi teknolojik ilerlemeler göç hareketliliğine yeni bir ivme kazandırmıştır (Eser vd., 2023, s. 174). Bu bağlamda göç olgusu sadece içinde yaşadığımız yüzyılın bir meselesi değil insanlık ve medeniyet tarihini şekillendiren boyutu ile her dönem var olan bir olgudur (Çiçek, 2022). Yine her dönem farklı bakış açılarının geliştirildiği bir olgu olarak göç hadisesi, günümüzde de gerek bölgesel ve gerekse de küresel çapta sıcaklığını hissettiren sadece devletlerin değil devlet üstü teşkilatlarında ilgi alanına giren bir meseledir.

Türk devlet tarihinde de göç hadisesi destanlarda, tarihin ilk yazılı metinleri arasında gösterilen Orhon Kitabeleri'nde kendini göstermektedir. Bu kayıtlarda/anlatılarda geçen ifadeler ile göçlere neden olan gelişmeler ya da göçlerin neden olduğu gelişmeler geleceğe bir öğüt olarak anlatılmaktadır. Diğer taraftan gerek Osmanlı döneminde gerekse de Cumhuriyet tarihi boyunca Türk ülkesi her zaman göç akınlarının doğduğu ya da hedefinde olduğu bir coğrafya olmuştur. Ancak sadece rakamların değil etkilerinin de küresel ölçekte en fazla hissedildiği günümüzde göçler ülkeleri, toplumları, bireyleri, sektörleri etkileyen boyutu ile küresel bir sorun haline almıştır. Göçlerin etkilerinin en yoğun hissedildiği ülkelerden bir de şüphesiz Türkiye'dir.

Makale boyunca elde edilen bulgular ve değerlendirmeler ışığında ve Türkiye'nin maruz kaldığı son dönem göç akınları karşısında şu hususlar tespit edilmiş ve bazı öneriler geliştirilmiştir.

- Cumhuriyet, ilk asrını tamamladığı günümüzde kendini bölgesel kriz ve çatışmaların yakınında sınır aşan göçlerin hedefinde bulmuştur. Ancak Türkiye geçmişten günümüze göçler ile tanışık bir ülke olmasına rağmen kapsamlı bir göç mevzuatı ve kurumları oluşturmada geç kalmıştır.
- Diğer taraftan Türkiye, son dönem kendisine yönelen ve her geçen gün artan göç yükü ve trafiği karşısında sığınma talep eden yabancılar için "kar-güvenlik-insan hakları" denkleminde göçmenlerin durumunu temel bir "insan hakları" meselesi olarak görmekte ve bu kapsamda mevzuatını oluşturduğu, göçmenlere çeşitli hukukî güvenceler sağladığı görülmektedir.
- Türkiye'nin oluşturmaya çaba sarf ettiği uluslararası göç mevzuatı genel manada uluslararası hukuka uygun ve paralel bir çerçevede ilerlediği görülmektedir.
- Sosyal, siyasal, iktisadi, güvenlik ve diğer birçok açıdan Türkiye'nin göç yükünün ülke şartlarının çok üzerinde olduğu bir gerçektir. Bu gerçeklik başta Suriyeli göçmenler olmak üzere ülkemizdeki göçmenlerin "geri dönüş göçleri" konusunda bir planlama yapılmasını, üzerinde ciddi çalışmaların ve stratejilerin geliştirilmesinigerekli kılmaktadır. Gerek uluslararası hukukta gerekse de iç hukukumuzda geçici korumadan yararlananların geçici koruma uygulamasının sona ermesi, gönüllü geri dönüş göçleri konusunda açık hükümler bulunmaktadır.

- Ancak burada geçici koruma altındakilerin istekleri doğrultusunda geri dönmeleri veya geçici korumanın sona ermesi durumunda geri dönüşlere ait önlemler, geri dönüşlerin insanlık onuruna yakışır şekilde tamamlanması ve kolaylaştırılması gibi planların ve hukukî düzenlemelerin oluşturulmadığı ve zorunlu olarak geri dönmeleri, sınır dışı edilmelerine ilişkin açık düzenlemeler bulunmamaktadır.
- Geri dönüş göçleri konusunda çeşitli ülke uygulamalarında açık hükümlere rağmen Türkiye'nin temel uluslararası göç mevzuatında farklılıklar göze çarpmaktadır. Önemli farklılıklardan biri olarak Geçici Koruma Yönetmeliği'mizde geçici korumanın süresiz olmasıdır. Geçici koruma istisnai bir koruma olduğundan süre sınırlamasına ilişkin düzenleme yapılması gerekmektedir.
- Avrupa Birliği Konseyi'nde geçici koruma kararı nitelikli çoğunlukla alınmaktadır. Ancak ülkemizde geçici koruma kararı Cumhurbaşkanı tarafından alınmaktadır. AB hukukuna göre ülkemizde bu karar çok kolay alınabilmekte ve aynı şekilde de sona ermektedir.
- Diğer taraftan geri dönüş göçleri konusunda mevzuat idareye yetki vermekle birlikte, sınır dışı etme kararlarının dahi yargısal süreçleri uzamakta ve yargı kararları ile idari uygulamalar arasında farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Bu bağlamda idari uygulamalar-mevzuat-yargı denkleminin yeniden tasarımı gerekmektedir.
- YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği'nde geri dönüş göçlerine ilişkin yeterli düzenleme yapılmamıştır. Geçici korumanın sona ermesini takip eden zorunlu ve gönüllü geri dönüş göçlerine ilişkin düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akçay, E. Y., & Deniz, H. E. (2021). Uluslararası Göç Koridorunda Akdeniz Havzası ve Türkiye Bölgesel Güvenlik Sorunları Ekseninde Türkiye (pp.361-384), Ankara: Nobel Yayınları.
- Arslan, E. (2023). "Uluslararası göç" *Göç Ansiklopedisi* içinde, Editörler: Yakup Özkaya, Veysel Erat, Kıvanç Demirci, Aytaç Duran, 381-382. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Arslan, E. (2021). "Uluslararası Göç Teorik Bakış ve 21. Yüzyıl Göçleri: Göç Karşıtlığının Yükselişi ve Zorunlu Göçlerin Artması Üzerine Bir Değerlendirme" *Uluslararası Göç Üzerine Akademik Çalışmalar* içinde, Editör: Erkan Arslan, 1-33. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Arslan, E. (2021). "Türkiye'de Göç Yönetimi: Süreçler Aktörler ve Politikalar" *Bölgesel Gelişmeler Işığında Uluslararası Göç ve Türkiye* içinde, Editör: Erkan Arslan, 1-30. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Arslan, E., Öztürk, S. ve Yağlı, Ş. (2023). "Türkiye'de Uluslararası Göçlerin İdari Yapıya Etkileri ve Bakanlıkların Göç Yönetim Süreçlerindeki Rollerini," *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 65:7-14.
- Aydoğmuş, A. Y. (2017). "Türk Hukukunda Geçici Korumadan Yararlananların Sınır Dışı Edilmesi," *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 37(2): 141-169.
- Castles, S.–Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çiçek, A. (2021). "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Uluslararası Göçler" *Bölgesel Gelişmeler Işığında Uluslararası Göç ve Türkiye*, içinde, Editör: Erkan Arslan, 143-164. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çiçek, A. (2022). "Türkiye'de Göçmen Entegrasyonu ve MIPEX Verilerine Göre Değerlendirilmesi" *Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeliler: Güncel Tartışmaları* içinde, Editör: Hamza Bahadır Eser, 185-204. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Demirbilek, S. (2019). "Orhon Yazıtlarında Göç ve Göçle İlgili Söz Varlığı," *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 1(1): 19-25.
- Eser, H. B.– M.R. Uygur–A. Saydam. (2023). "Geçici Koruma Statüsü Altındaki Suriyelilerin Entegrasyonunu ve Refahını Artırmada Yerel Yönetimlerin Rolü: Adana Büyükşehir Belediyesi Örneği," *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 26: 170-185.

- Göç İdaresi Başkanlığı, *Türkiye’de Geçici Koruma*, <https://www.goc.gov.tr> erişim 12 Ekim 2023.
- Güler, B. A. (2023). *Devlet Bilimi: Göçebe ve Yerleşik Devlet*. Ankara: İmge Kitabevi.
- International Organization for Migration. Erişim 01 Eylül 2023, <https://www.iom.int/>
- Küpe, B. (2022). “ABVeTürkHukukundaGeçiciKoruma” *AvrupaVeUluslararasıGöçHukuku* içinde, Editörler: Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, Elçin Aktan, 377-403. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Odman, M. T. (2020). *TarihselGelişimSürecindeGüncelleştirilmişMülteciHukuku(Dünya’daTürkiye’deİlticanınGelişimSüreci)*, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Özel, S. (2020). “Türkiye’dekiSuriyelilerinHukukiStatüsü,” *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 17(2): 709-734.
- Özgür, Ç. (2022). “ABGeçiciKorumaYönergesiveTürkHukukundaGeçiciKorumanınSonaErmesi” *AvrupaVeUluslararasıGöçHukuk* içinde, Editörler: Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, Elçin Aktan, 411-441. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Sevim, O.–D. Y. Çetin. (2021). “GöçDestanı’nınKahramanınınSonsuzYolculuğuBağlamındaKişilerDünyası Açısındanİncelenmesi,” *Trakya Eğitim Dergisi* 11(3): 1660-1670.
- Turan, A. (2023). “MigratioanditsPoliticalDimensionsinTürkiye,” *Journal of EconomicsandAdministrative Sciences* 24(3): 331-347.
- Türk Dil KurumuSözlükleri, Erişim 30 Ekim 2023, <https://sozluk.gov.tr/>
- Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü, “1951 Mülteci Sözleşmesi: 70 Yıllık Hayat Kurtaran Koruma.” Erişim 10 Eylül 2023, <https://www.unhcr.org/tr/30023-the-1951-refugee-convention-70-years-of-life-saving-protection.html>
- Uluslararası Göç Örgütü –IOM. *Göç Terimleri Sözlüğü*, Uluslararası Göç Örgütü, 2009.
- Uzman, N. (2018). *Türkiye’ninMülteciVeMuhacirPolitikaları(1923-1947)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Yılmaz, V.- Efşan Çelik N.- Meccek M. (2020). “Suriyeli Göçmenlerin Kentlere Etkilerinin Torbalı Özelinde Değerlendirilmesi” *Türkiye’de Göçün Kentler Üzerindeki Etkileri ve Yönetimi* İçinde Editör: Vedat Yılmaz & Yıldız Atmaca. 285-312. Bursa Ekin Yayınevi.
- Yozgat, F. (2022). *Devletler Ve Aktörleri*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Göç İdaresi Başkanlığı, “Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu Genel Gereğesi.” Erişim 04 Ekim 2023 [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglefindmkaj/https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/GENEL.pdf](https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/GENEL.pdf) .
- Zenginkuzucu, D. M. (2018). Türkiye’de Geçici Koruma Rejiminin Uluslararası Ölçütler Çerçevesinde Bir Değerlendirmesi,” *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Dergisi* 1: 37-62.